

Alman gerontolog Ursula Lehr yaşlılığı, çağa ve topluma özgü bir kader olarak tanımlıyor. Hepimizi etkileyen bu kaderin, bireysel düzlemde karşılıklı olarak birbirini etkileyen kaderler haline geldiğini söyleyebiliriz. Benim, senin ve onun kaderi, birbirinden kopuk fenomenler değildir. Hepsi birbirine bağlı, aralarında pozitif ve negatif etkileşim olan olaylar silsilesinin bir parçasıdır. Bakıma muhtaç hale gelen bir yaşlının kaderi, onun bakımını yapmak zorunda kalan aile ferdinin kaderiyle olduğu kadar, toplumun kaderiyle de kol kola yürümektedir.

Bir insan kendini mutlu hissetmek için nelere gerek duyar? 1984 yılında Almanya'da yapılan bir kamuoyu araştırmasında elde edilen sonuçlar ilk başta sağlık, aile, sevgi, çalışmak, gelir ve kendine ayırabileceği serbest zamanın, bugünün insanı açısından çok önemli olduğunu gösterdi. Bütün bu faktörler, yaşlısına bakmak ve çalışmak zorunda olanlarda rayından çıkan bir treni andırmaktadır. Bütün dengeler altüst olur, özel yaşamda önemli kabul edilen ne varsa artık umutsuzluğun bir aynası olarak algılanmaya başlanır.

Aile üyelerinden birinin bakıma muhtaç hale gelmesinden sonra ortaya çıkan durumun, bakım görevini yürüten bireyin özel yaşamına yaptığı etkiler, gerontolojinin son yıllarda üzerinde durduğu konulardan biridir. Bunun sebebi, bakıma muhtaç yaşlıların giderek çoğalmasındır. Şimdiye dek yapılan az sayıdaki araştırmadan elde edilen sonuçlar, bakıma muhtaçlık olayının, bakım görevini yürütenleri birçok yönden negatif etkilediğini göstermektedir. Bunları

- Duygusal baskılar
- Fiziksel hastalıklar
- Ekonomik problemler
- Çalışma hayatında ortaya çıkan problemler

olmak üzere farklı boyutlara ayırabiliriz.

"Transamerica Life Companies" tarafından 80'li yıllarda yapılan bir araştırma, bakım görevini üstlenen ve çalışmak zorunda olan kişilerin %80'inde ruhsal bozukluk bulunduğunu ortaya çıkardı. Bu insanların %10'u çok büyük psikolojik sorunlarla yaşamak zorunda olduğunu kendi ağzıyla söyledi. Araştırmacılara göre bunun başlıca iki tane sebebi var:

- Bakım görevinin getirdiği yük ve yaşlısıyla ilgili kaygı ve korkular
- Kendine, ailesine ve sosyal etkinliklere gereken zamanı ayıramamak.

Almanya'da yapılan araştırmalardan elde edilen bulgular, çalışan ve bakıma muhtaç yaşlısına bakanların %60'ında fiziksel şikayetlerin bulunduğunu göstermiştir. Ayrıca genel sağlık durumlarının normalin çok altında olduğu ve her an bir hastalık olayının ortaya çıkma olasılığının yüksek olduğu tespit edildi. Amerikalı bilim adamları, bakım görevini yürütmek ve aynı anda çalışmak zorunda olan kişilerde:

- Korku
- Depresyon
- Uykusuzluk ve
- Baş ağrısı

Olaylarına daha sık rastlandığını belirledi.

Yaşlının bakımını üstlenmek, ekonomik baskı altına girmek anlamına geliyor. Eğer herhangi bir yerden yardım umudu yoksa, ailenin ekonomik sıkıntısı daha da artıyor. Virginia'da yapılan bir araştırma, yaşlısına bakmak zorunda olan aile üyelerinin, sadece bakım görevini üstlenmekle kalmayıp, yaşlısına ekonomik yardımlar yaptıklarını da ortaya çıkardı. Bu oldukça ilginç bir tespittir, çünkü Avrupalı birçok gerontolog, daha çok yaşlıların gençlere ekonomik yardımlarda bulduklarını vurgulamaktadır. Virginia araştırmasında ortaya çıkan sonuçlara göre bakım görevini yürütenlerin %33'ü, bakıma muhtaç yaşlısına yılda 5000\$'ı aşan maddi yardımlar yapmaktadır. Bu sonucu Türkiye'ye yansıtınca, bakıma muhtaçlık olayının aileyi çok büyük ekonomik sıkıntılarla karşı karşıya bıraktığından hareket etmek zorunda olduğumuzu anlarız.

Çalışan ve bakım görevini yürütenlerin sağlık, aile ve ekonomik alanlarında büyük bir tehdit ve baskı içinde olduklarını birçok araştırmacı ve bilim adamı dile getirmektedir. Ancak eldeki bilgilerin yetersizliğinden şikayetçi olan bilim adamlarının sayısı günden güne artıyor. Bu yüzden geniş kapsamlı, boyutsal araştırmalara gerek duyulduğu sürekli olarak vurgulanıyor.

Bakım görevi ve çalışma hayatı birlikte yürütülmek zorunda kalanların en önemli sorunlarından biri zaman yetersizliğidir. Kendine ve ailesine ayıracak zaman bulamayan bu insanların sadece çalışma hayatı değil, aile yaşamı da dengesinden çıkıyor. İşyerinden uzaklaşma, hoşnutsuzluk, alışkanlık haline alan işe gelmeme, özel işlerin işyerinde halledilmesi gibi durumlar işverenin "gider" hanesine yazılıyor. Amerika ve Avrupa'da yapılan araştırmalar, bu konuda işveren açısından negatif durumların yaşandığını kesin olarak kanıtıyor. 1988 yılında Almanya'da yapılan bir araştırma, evde yaşlının bakımını da yapan personelin, diğer personelden yılda 13 ile 32 saat daha az çalıştıklarını ortaya çıkardı. Massachusetts'te 1990 yılında yapılan başka bir araştırma, bakım görevini yürütenlerden %15'inin bir yıl içinde 32 saat işten uzak kaldığını gösterdi. 1989'da Alman araştırmacılar ortalama 2,8 çalışma saatinin başka işler için kullanıldığını belirlediler. 1987 yılında yine Almanya'da yapılan bir araştırma, yaşlısına bakmak zorunda olan personelin ortalama ayda 1 gün, sırf bu yüzden işe gelmediğini gösterdi.

İşveren, bu şekilde kaybolan iş saatlerinin yarattığı darboğazı aşabilmek için mesai yapmaya yönelmektedir. Bunun için personel ya daha fazla mesai yapmak ya eve iş götürmek ya da daha hızlı çalışmak zorunda kalıyor. Böyle bir çalışma temposunun sağlığa, randımana ve psikolojik duruma yaptığı olumsuz etkiler, sadece işverene değil, topluma ve devlete de zarar veriyor.

Bir taraftan çalışmak, diğer taraftan yaşlısına bakmak zorunda olan insanlar ve şirket yöneticileri arasında yapılan araştırmalar, bakıma muhtaçlık olayının çok yönlü negatif etkilerinin bulunduğunu göstermektedir. Çalışma randımanı, iş kalitesi ve isten uzaklaşmak gibi olgular işverene zarar verirken, bakım görevini yürütenler kendilerini duygusal yönden adeta suyu sıkılmış "limon" gibi hissettiklerini, sürekli olarak kaygı ve korku içinde yaşadıkları için yaşam sevincini yitirdiklerini, hiçbir konu üzerine konsantre olamadıklarını, kariyer umutlarını rafa kaldırdıklarını, terfi etme hayallerinin sona erdiğini ifade ediyorlar. Bakıma muhtaç yaşlı sayısı arttıkça ortaya randımanı düşük, morali bozuk ve geleceğine umutsuz gözle bakan gençlerin sayısı çoğalıyor. Böyle bir moralle güne başlayanların çoğaldığı bir ulusun geleceğine umutla bakması biraz zordur. Toplumların geleceği masa başında oturanlar tarafından değil, fabrikalarda çalışanlar tarafından yaratıldığına göre, onların moralini ayakta tutmak, çalışma ahlakının bozulmasına yol açabilecek unsurları ortadan kaldırmak ve kendisine, ailesine ve sosyal etkinliklerine yeterince zaman ayırmasına imkanlar yaratmak gerekiyor. Kısaca söylemek gerekirse, masa başındakilerin "olumlu tepkiler" vermelerinin zorunluluğu ortaya çıkıyor.

Bu tepkiler gelmeyince, bakım görevini yürütenlerin kendisi buna kafa yormaya başlıyor. Araştırmacılara göre iş ve çalışma hayatına olumsuz etkiler yapan bakıma muhtaçlık fenomenine karşı bakım görevini yürütenlerin farklı reaksiyonlar gösterdiklerini ortaya

koydu. Bunlar arasında çalışma süresini azaltmak, mesaiye kalmamak, çalışma zamanını yeniden organize etmek, çalışma saatlerini değiştirmek, çalışma rutinlerinde değişikliğe gitmek ya da bunların hiçbiri fayda getirmiyorsa en son çare olarak işten ayrılmak gibi farklı tepkiler ortaya çıkıyor.

Bakım görevini yürütebilmek için çalışma süresinde kısıtlama yapmak zorunda kalan personelin karşı karşıya kaldığı iki büyük sıkıntıdan biri ekonomik durumunun bozulmasıdır, diğeri ise kariyer şansının kalmamasıdır. İşsizliğin giderek arttığı Almanya'da yaygın olan bir kanı, işsizlerin tembellikten dolayı çalışmak istemedikleridir. Devletten aldıkları parayla asalak olarak yaşadıkları söylenen bu insanlar arasında, işini, yaşlısına bakmak zorunda olduğundan kalanlar da vardır. 1987 yılında yapılan bir araştırma, bakım görevini yürütenlerden%25'inin, eğer bu görevi yapmak zorunda kalmasalardı, hangi iş olduğuna bakmadan, ekonomik sıkıntılardan kurtulmak için çalışmak istediklerini ortaya çıkardı. İlginç olan sonuçlardan biri de, bakım görevinin yarattığı duygusal ve ekonomik baskılardan kurtulma yolu olarak çalışmanın gösterilmesidir. Birçok "bakıcı", çalışarak kendine yeni çıkış yolları aramaktadır. Bu yüzden araştırmacılar işin pozitif "tampon" etkisinden de söz ediyorlar. Çalışmaya devam etmenin yarattığı pozitif efektlerin sebepleri arasında

- Yaşamında *hala* kontrolü elinde bulundurduğu duygusunun yaşanması
- Mesleki hedeflerin takip edilmesine devam edilmesi
- İş arkadaşları tarafından sosyal destek verilmesi
- Ekonomik durumun daha iyi olması ve profesyonel hizmetlerden faydalanmaya devam edilmesi ve
- Aile üyelerinden daha fazla destek ve yardım gelmesi

gösteriliyor.

Dünya Sağlık Organizasyonu, sağlığı bedensel, ruhsal, zihinsel ve sosyal yönden kendimizi iyi hissetmek şeklinde tanımlar. Bunu ancak yaşam kalitesi belirler. Sağlık, bireyin yaşamının farklı boyutlarında meydana gelen baskılı durumlara, kısıtlamalara ve engellere uyum sağlayabildiği ve bunlarla mücadele edebildiği yeteneklerle de ölçülür. Bakıma muhtaçlık olayının meydana gelmesiyle birlikte, yaşlısının bakımını üstlenenlerin yaşam kalitesi düşünce, bunun fiziksel, psikolojik ve sosyal etkileri, onun iş ve özel yaşamında karşılaştığı durumlara uyum sağlamasında zorluklar yaratır. Böylece yaşlısının bakıma muhtaçlığı, bakıcısının sağlığını bozan bir faktör olarak belirginleşir. Bu yüzden bakıma muhtaçlık olgusunun sınırlarını genişletmek, olaya geniş bir perspektiften bakmak ve etki alanlarını daha iyi belirlemek gerekiyor.

Doç. Dr. İsmail Tufan
Akdeniz Üniversitesi Sosyoloji Bölümü
itufan@akdeniz.edu.tr

http://www.acikradyo.com.tr/default.aspx?_mv=a&aid=11781